

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

קרח - תשנ"ט - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יש איסור בשבת לבטל כלי מהיכנו. ומהו "מבטל כלי מהיכנו"? מבטל כלי מהיותו מוכן. כי כל כלי בדרך כלל הוא מוכן לשימוש בשבת אם אינו מוקצה. אבל מי שמבטל כלי מהיכנו וגורם לאסור את השימוש בו הוא מבטל "מהיכנו" - מהיותו מוכן לשימוש, וזה אסור. ולכן אומרת הגמרא במסכת שבת דף מג שאין נותנין כלי תחת הנר הדולק לקבל בו את השמן הנוטף כיון שהשמן הנוטף הוא מוקצה, וברגע שיטף השמן על הכלי הרי הכלי נעשה מוקצה כיון שהוא "בסיס" לשמן מוקצה - "בסיס לדבר האסור". ולמה אסור לבטל כלי מהיכנו?

מסביר רש"י שבת מג. שזה כמו מי שכובע לכלי מקום ומחברו בטיט למקומו שהרי אחר כך אסור להזיזו, ודומה למלאכה. ומביא תוס' ד"ה דמבטל שבמקום אחר אומר רש"י שזה דומה ל"סותר". שעשוי הכלי לא ראוי לשימוש.

טלטול כלי לצורך גופו או מקומו

יש הלכה בהלכות מוקצה האומרת כי כלי שמלאכתו לאיסור כגון פטיש הוא מוקצה ואסור בטלטול. אמנם אם אתה צריך כלי זה "לצורך גופו" - לשבור בו אגוזים. או "לצורך מקומו" - כשצריך להשתמש במקומו - מותר לטלטלו. אך אסור לטלטלו "לצורך עצמו" - להעביר את הפטיש למקום יותר בטוח שלא יגנב.

אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל

יש עוד הלכה בהלכות מוקצה האומרת שמותר לטלטל כלי רק לצורך דבר שמותר לטלטלו. ולכן מקשה הגמרא במסכת שבת איך מותר מותר לכפות כלי על ביצה שנולדה בשבת או ביום טוב שלא תשבר, הרי הביצה אסורה בטלטול ו"אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל"? ותירצו שמותר לכפות כלי על ביצה של מוקצה רק אם לקחו את הכלי לצורך גופו או מקומו וזה מותר כדלעיל. ואחרי שהרימו אותו או השתמשו בו בהיתר מותר להמשיך לטלטלו עד שמניחו מידו - ומותר לטלטלו ולהניחו על הביצה המוקצית כל עוד לא הניחו מידו. שאם נטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך דבר המותר - יכול לטלטלו להיכן שרוצה.

עד מתי מותר לטלטל מוקצה שהורם בהיתר?

למדנו מכאן שמותר לטלטל מוקצה שהורם בהיתר עד שיניחו מידו. ואם אדם לקח פטיש מוקצה בהיתר לשבור בו אגוז לצורך גופו. לא צריך אחר השימוש להשליך את הפטיש באמצע החדר. אלא יכול להניחו במקומו. וז"ל רש"י: "ומתוך שיכול לטלטלו לצורך מקומו - מוליכו למקום אחר". וכך כתב הרב המגיד על הרמב"ם בהלכות שבת פרק כה הלכה ה' וז"ל: "וכתבו המפרשים כשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו - אין אומרים שכיון ששילקו מאותו מקום שצריך לשוטטו מיד ומניחו במקומו. אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שרוצה. ויש ראיות לזה. ועיקר."

וכך כתב בא"ח שנה שניה בפרשת מקץ ג': "ואע"פ שאמרנו ד"לצורך מקומו" מטלטלו ומניחו בכל מקום שירצה, עם כל זה אם היה נוטלו ביד זו, אסור ליתנו בדרך הילוכו ביד שניה, דזה מקרי טלטול חדש וכזכור בפוסקים ז"ל וכן כתב כה"ח סי' ש"ח ס"ק כ"ז משם "תוספת שבת" בהקדמת הסימן.

נטל באיסור וכל מה שהתירו להוליכו למקומו זה רק אם טולטל בהיתר אבל אם טילטל אדם פטיש מחצר ביתו כדי שלא יגנב, הרי זה מטלטל מוקצה באיסור. וכיון שהתחיל באיסור - אסור לטלטלו, אלא שוטטו מיד.

נטל בשכחה כתב המג"א סי' ש"ח ס"ק ז' "דאפי' שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר" היינו אפילו בתחילה לא נטל בהיתר. וראיתו מסי' רס"ו וכתב המשנ"ב סי' ק"ג "ג' שלדעת הגאון אם שכח ונטל, לא תקרא "נטל בהיתר" ועל כן אין להוליכו למקום אחר אלא ישאיר אותו במקומו."

לכתחילה לא יטלטל מוקצה שהורם בהיתר

הגמרא במסכת שבת דף לה: מביאה הלכה שהיו נוהגים לתקוע שש תקיעות בערב שבת כדי להזהיר את העם ממלאכה לקראת שבת. ומסיימת הגמרא שאחרי התקיעה השישית האחרונה נכנסת שבת אחרי שני רגעים. ו"שני רגעים" אלו על שום מה? כדי שהתקוע עצמו יוכל ליקח את השופר

השיעור לעילוי נשמת : מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : קרח

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשנ"ט.

הלכות מוקצה

" וייקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי" חז"ל שואלים מה לקח קרח? האנלוס תרגם "ואתפלג קרח" - "לקח" קרח כמו "חלק" קרח. אך לפי הפשט צריך להבין מה הוא לקח?

אומרים רבותינו ז"ל שלקח את מאתים חמישים ראשי הסנהדראות והעבירם לצידו. אח"כ לקח גם את לב העם נגד משה רבנו ותורת ה', ועל זה נאמר "ויקח".

לקח קרח את ראשי הסנהדראות והלבישם טליתות של תכלת. באו כולם ושאלו את משה רבינו האם טלית שכולה תכלת חייבת בציצית? אמר משה: כן. צחקו ואמרו אם חוט אחד של תכלת פוטר בגד שלם, למה בגד שלם לא יפטר את עצמו? אחר כך שאלו על בית מלא ספרי תורה האם חייב במזוזה? אמר משה: כן. צחקו ואמרו אם שתי פרשיות קטנות במזוזה פוטרות בית שלם, למה בית מלא ספרים לא יפטר את עצמו?

מסביר בעל ה"צדה לדרך" שקרח ועדתו לילגו על כל מצוות התורה, אך בחרו בשני מצוות אלו כדי לרמוז על טענתם. הם טענו שעם ישראל כולם קדושים, והם כמו בית מלא ספרים וכמו בגד שכולו תכלת, אין צורך במזוזה או בחוט תכלת. אין צורך במשה ואהרן. אין צורך במזוזה רומזת למשה איש התורה, ואין צורך בחוט תכלת הרומז לאהרן הכהן הגדול הלבוש בגד תכלת.

והאמת היא שכל מי שמזלזל בהלכה קלה סופו כמו קרח. וכל שכן מי שמזלזל בתלמידי חכמים ותלמידי ישיבות, שתלמיד חכם הוא כמו תורה.

מחלוקת קרח ועדתו

כתוב בפרקי אבות ש"כל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. ואיזוהי מחלוקת שאינה לשם שמים? זו מחלוקת קורח ועדתו!". ושואלים על המשנה הרי היה צריך לומר "מחלוקת קרח ומשה"?

התשובה על כך היא שתחילת המחלוקת היתה על ידי מריבה מבויתת בין קרח לעדתו בין קרח לדתו ואבירם, הם התלוננו לפני קרח מפני מה אינם עובדים במשכן? הרי הם משבט הבכורים! ענה להם קרח שהבכורים איבדו את זכות העבודה בחטא העגל. ממריבה זו באו למשה שכביכול יפטר בניהם ומתוך כך עוררו עליו את המחלוקת.

ועוד תרצו כי קרח הלביש את מאתים וחמישים ראשי הסנהדראות "בגד כולו תכלת". הם חשבו שזה לצורכו של קרח והם פטורים מתשלום. אך אחר כך ביקש מהם קרח כסף על כך. רבו על זה קרח ומאתים חמישים איש. וזו "מחלוקת קרח ועדתו".

ועוד תרצו שמחלוקת היתה בין קרח לעצמו שהרי יש לאדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצוות עשה, ומי שמזלזל במצוות אין לו את ברכת המצוות והוא מסוכסך עם עצמו. האברים של קרח התפלגו ביניהם, כל אבר ברשעות לעצמו וזהו "ואתפלג קרח".

כל העדה קדושים

כשאומר קרח "כי כל העדה כולם קדושים" הוא מסית את העם נגד משה, ומי לא שמח לשמוע שהוא "קדוש"? רוצה קרח לומר שהעם איתו ובאמת רוב העם היה ביחד עם קרח. הוא טען: אנחנו הרוב. אנחנו יותר טובים!! אנחנו קדושים!! מי אתה משה? ענה להם משה: "לא תלך אחרי רבים לרעות". ולפעמים יש אדם אחד ששווה כנגד כולם. וכמו שאמרנו חז"ל ש"שמה היה שקול כנגד כל ישראל!!"

מוקצה - מבטל כלי מהיכנו

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

חוקת - תשנ"ט - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

עצמות שנשארות אחרי האוכל לכאורה אינם מוקצה כיון שהם ראויים לכלבים וכד' אמנם צריך לשים לב לכך שהלכה זו נכונה במקום שיש כלבים, בבית שמגדלים בו כלב הוא או שכניו. במושבים שמצויים הכלבים וכד', אך בעיר במקום שאין כלבים שיאכלו את העצמות - הריהם מוקצה עיין כה"ח שם ס"ק קצ"ה משם מג"א.

וכן קליפות של ביצים - הריהם מוקצה כי אין להם שום שימוש. ואפילו אם ישנם תרנגולים שאוכלים קליפות של ביצים, זה דוקא קליפות של ביצים שאינם מבושלות, אבל קליפות מבושלות אין להם שימוש בא"ח שם. וכן בגרעיני חמניות, קליפות גרעינים שחורים או לבנים, קליפות גרעיני אבטיח או קליפות שקד, קליפות אגוז וכד' שאינם ראויים למאכל שום בעל חיים המצוי בנינו - הריהם מוקצה, אם כן מה יעשה אדם עם עצמות וקליפות אלו שלא ראויין למאכל אדם או לבהמה.

מה עושים עם קליפות עצמות וגרעינים מוקצים?

עצמות וקליפות אלו אסור להניחם סתם על צלחת וכד' כיון שהם מוקצה, וברגע שיונחו על צלחת גם היא תהפך למוקצה וזה "מבטל כלי מהיכנו" עיין לעיל. הגמרא במסכת שבת דף קמג. מביאה את המקרים האלו ואומרת שהיו כמה חכמים וכל אחד מהם נהג בדרך אחרת. שמואל - היה מטלטל את העצמות על גבי לחם, וכיון שהלחם מותר בטלטול כך גם העצמות. וזה דוקא לדעת שמואל שאומר "עושה אדם כל צרכיו בפת". ועיין ביצה כא:.

רבא - היה מטלטל את העצמות והקליפות על גבי כלי של מים, ומתוך שהותר לטלטל את ההיתר - מותר לטלטל את המוקצה הטפל לו. רב הונא בריה דרב יהושע - עשה ערמה של קליפות ביצים והם נהיו כמו "גרף של רע"י". ודבר זה מותר לטלטלו לצורך השבת. כיון שדבר מאוס מותר לנקותו בשבת. אך הגמרא מקשה עליו שלא עושים כך לכתחילה, רק אם יש "גרף של רע"י" או דבר דומה - מותר להוציאו, אך אסור ליצור דבר כזה לכתחילה.

רב ששת - היה זורק את הקליפות בלישניה על השולחן. רב פפא היה זורק את הקליפות אחרי המיטה כי לדעתו זה לא יפה לעשות כן על השולחן אלא אחורי המטה שהוא מיסב עליה. רבי זכריה בן אבוקולס היה מחזיר פניו אחרי המטה וזורקו.

ומשמע שחכמים אלו עשו בעיקרון כמו רב ששת אלא שזה זרק אחורי המיטה וזה הפנה את ראשו לכיוון אחורי המטה וכולם בלישניה היינו בפה. הרמב"ם פכ"ו שבת הלכה ט"ז לא מביא את כל הדוגמאות שבגמרא וצ"ע למה זרק כתב כי מי שיש לו עצמות וקליפות שאינם נאכלות לבהמה ועוף - "זורקם לאחוריו ואסור לטלטלם".

למעשה מה יעשה עם העצמות והקליפות בזמן הזה?

בשו"ע סימן ש"ח כתב שישים את הקליפות בצלחת אך לפני כן יניח בתוכה חתיכת לחם או משהו אחר שיש לו ערך ואינו מוקצה ורק אחר כך יניח בתוכה את העצמות והקליפות. וכל זה כדי שהצלחת תהיה "בסיס למותר ולאסור" - ותהא מותרת בטלטול כשיהיו עליה הלחם והקליפות. אבל אם יניח את העצמות והקליפות על כלי שאין בו חתיכת לחם הוי "מבטל כלי מהיכנו" ואסור. עיין שם סעיף כ"ז וכה"ח ס"ק קצ"ט ומש"ב ס"ק ק"ד.

וכן יעשה בעצמות הנשארות מהאוכל, שיניח בצלחת מעט לחם וכד' לפני ששם בה את העצם. ואפשר גם כן להשאיר מעט בשר על העצם ואז אינה מוקצה. מי שרגיל לאכול את קצות העצם צריך לזכור שלדעת הגאון ש. ז. אורבך צ"ל בספרו מנחת שלמה סי' ו' שאסור לו להזיז הסיר על הפלטה של שבת כיון שכל תזוזה גורמת עוד ביטול לעצם או להחזיר את הסיר וכן אם הסיר את המכסה מעליו לא יחזור. ולאדם האוכל עצמות, כל תוספת ביטול יש לה משמעות.

מי ששכח להניח לחם בצלחת הקליפות

האוכל גרעיני חמניות או קליפות שקד, קליפות אגוז או קליפות ביצים בצלחת ושכח להניח בצלחת לחם מראש. האם מותר לשים לחם על הקליפות כדי שיהיה מותר לטלטל את הצלחת? הגמרא ואמרת שכדי לטלטל "מת" שהוא מוקצה היו מניחים עליו דבר מה שאינו מוקצה כדי לטלטל את המת המוקצה אגב ההיתר. ובמסכת שבת

הוא מוקצה בשבת ולהניחו במקום שמור. לכך תוקעים תקיעה אחרונה בזמן שיש עוד שני רגעים לכניסת שבת.

מקשה המג"א לשם מה שני רגעים אלו? הרי התוקע הרים את השופר בהיתר בערב שבת לצורך התקיעות. אם כן בסוף התקיעה השישית יוליד התוקע את השופר למקומו אפילו שכבר שבת, כיון שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אם הורם בהיתר? ומתוך המג"א שכל ההיתר לטלטל מוקצה שהורם בהיתר הוא רק כדיעבד אבל לכתחילה עדיף שלא לטלטלו.

הגר"א חולק ואומר שאין מכאן ראייה. ובאמת אם הורם הכלי בשבת בהיתר - יכול לטלטלו עד שיניחנו מידו. אך כאן הוא לא הרימו בשבת אלא ביום חול, ולכן חייב מיד לזורקו מידו בכניסת שבת, ולכן תוקעים תקיעה שישית בעת שיש עוד זמן מועט עד שבת שיוכל התוקע להצניע את שופרו. ועיין לחזו"א סימן מט אות ח ט שהבין את הגאון בענין אחר ומחלק בסוגי המוקצה.

גרעיני תמרים האם הם מוקצה?

כלל יש בגרעיני תמרים או בקליפות של פירות. אם הם ראויים למאכל בהמה - אינם מוקצה. אם הם אינם ראויים למאכל בהמה - הם מוקצה. וברעיני תמרים צריך לזכור שיש סוגים שונים של תמרים לפחות שבעים סוגים ויש תמרים שהגרעין שלהם רך ואפשר לאוכלו ויש שגרעינים קשה ואפילו בהמה לא אוכלתו. ובמסכת שבת קמג. מובא שיש סוג תמר הנקרא "ארמיתא" שהוא גרוע והבהמות אוכלות אותו עם הגרעין וגרעין כזה לא מוקצה. וסוג שני הנקרא "פרסייתא" שבני אדם אוכלים אותו ולא ניתן לבהמות. והגרעין שלהם לא לאכילה והוא מוקצה.

ויש מקומות שונים וצריך לשים לב לא ללמוד הלכה ממקום במקום בלי להתחשב במציאות המקום. הבא"ח כתב שבעירו מאכילים את הגרעינים של התמרים לעזים. עיין בא"ח ש"ש מקץ אות ט"ו. בימינו בישראל לא מאכילים עזים בגרעיני תמרים. ולכן גרעינים אלו הם מוקצה אחרי שאכלם. ועיין לקמן מה יעשה עמהם.

וכותב המשנ"ב על גרעיני תפוח עץ או אגסים שבימיו אכלו גרעינים אלו עיין בביאור להלכה ש"ח סעי' ל' ד"ה גרעיני תמרים. ואנחנו שלא רחוקים מימיו של המשנ"ב לא אוכלים גרעינים אלו, ואם יוציאו אותם מהתפוח הם יהיו מוקצה.

יריקת גרעין מפיו

האוכל תמר ויש לו גרעין בפה האם מותר לזרוק הגרעין ביד או שאסור להוציאו בידו מהפה. ברא"ש במסכת ביצה פ"ב סי' ט"ו כתב שאסור להוציא הגרעין בידו מהפה, וז"ל: "פירש ריב"א כשאוכל הפרי זורק הגרעין מפיו לתוך הסל כשהלחם בו. אבל להניח לחם עליהו כדי לטלטל אסור דלא התיירו ככר או תינוק אלא למת בלבד". וכ"כ בשו"ע ר"ז סי' ש"ח סעיף ט"ז "וכל הקליפין והגרעינים שאינן ראויין לבהמה אוכל את האוכל וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידו. וגם לא יזרקם בלשונו לפניו. ויסמוך בדעתו כשיהיו הרבה מהם לפניו וימאסו בעיניו יהיה מותר להוציאן משום כדין גרף של רעי שיתבאר. לפי שאין עושים גרף של רעי לכתחילה וכמו שיתבאר".

אך בימינו מי שזורק גרעין מפיו אין זו דרך כבוד!!

ואע"פ שפעם היו רגילים בזה ולא היה בזה בושה, בימינו כל השיטות האלה אינם מתאימות ואסורות כיון שלא נהוג כך להתנהג וגורם מיאוס לאחרים "ואלקים יביא במשפט על כל נעלם" זה היורק לפני חבירו ונמאס חברו עיין חניגה דף ה.

ולכן אע"פ שהיו כאלו שבעבר היו יורקים ב"עליו לשבח" בבית הכנסת, היום דבר זה אסור שמקפידים בזה ועיין שו"ע סי' קנ"א סעי' ז' ולמ"ב שם ס"ק כ"ד ובשער הציון ס"ק ט"ו ובסי' צ"ז סעי' ב' ולחוננים עליו. ואגב נזכיר שמצאנו כתוב שמי שבאו לו מחשבות זרות, הדרך הטובה והבדוקה אינה לירוק אלא לתפוס בחוטי הציצית ואז יכלו להם המחשבות הזרות.

עצמות וקליפות

קול צופיך

מון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

חוקת - תשנ"ט - מאת מון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ואחריות זו היא על הבעל ועל האשה בשווה ומי שקונה מיד יעשר, ואם אינו יודע או שדחוק מאוד בזמנו יניח על הירקות פתק שלא יכשלו אחרים. ולכן מי ששכח לומר לאשתו שפירותיו לא מעושרים ונמצא במקום רחוק וחושש שבני הבית יאכלו או שהוא עצמו ישכח לעשר או לא יספיק לפני שבת - יעשר מרחוק ויאמר כנוסח דלקמן בסוף העמוד אע"פ שבדרך כלל צריך להיות מן המוקף הפירות המעשר בשעה זו התירו גם לא מן המוקף ובלבד שיהיו הפירות ברשות. אבל דמאי אפשר לעשר אפילו שלא ברשותו עיין רמב"ם מעשר הלכה ז'.

אם נזכר בערב שבת בדרכו לבית הכנסת שיש לו בבית פירות לא מעושרים - יעשר אע"פ שאינו מן המוקף ואינו ליד הפירות וכן אם היה לומד ביום שישי אחר"צ בבית המדרש ונזכר שהפירות לא מעושרים וחושש על ביטול תורה או שלא יספיק להגיע לביתו לשון המשנה שם ויאמר כנוסח דלקמן בסוף העמוד.

מעשר באבטיח בלי לחתוך את הפרי

לפעמים אדם קונה אבטיח שלם ורוצה לעשר ממנו וחושש שאם יחתוך ממנו חתיכה יתקלקל כל השאר. ודבר זה מצוי במיוחד בערב יום טוב ושבת שיש שני ימים. או בערב ראש השנה שחל בחמישי שישי ואחר כך שבת. או בשבת רגילה שמזג האוויר חם.

במיקרים אלו ישאיר את האבטיח שלם ויעשר אותו מערב שבת בנוסח דלקמן בסוף העמוד.

מעשר מאוכל שאינו של

מי שמתארח אצל הוריו או אצל קרובי משפחתו והם אינם שומרים מצות ואינם מדקדקים בכל פרטי ההלכות, ויודע הוא שהמארחים יקפידו על ה"דברים הגדולים" ויידאגו לבשר חלק ולצלחות חד פעמיות או כשרות וכד' אך חושש ל"דברים הקטנים" וחושש שהפירות והירקות לא יהיו מעושרים מה יעשה? ודבר זה מצוי לשמחתינו אצל בעלי תשובה שבאים לבית הוריהם ונזהרים בכבוד הוריהם וטוב מאוד שעושים כך! ולא רוצים לפגוע בהם. מה יעשו עם הפירות והירקות. אם תאמר לא יאכלו! יפגעו ההורים!! ואם יאכלו - הרי אינו מעושר?

ואם מדובר בפירות "דמאי" יכול לעשר אפילו שאינם ברשותו, אבל אם מדובר בטבל ודאי אינו יכול לעשר אלא רק אם הם ברשותו. והפירות של היום הנקנים בשוק אע"פ שהם חמורים מדמאי כי היום ספק אם כולם נותנים תרומה וסתם עמי הארץ ספק מעשרים. עם כל זה לענין זה אפשר לעשר את הפירות של היום אף על פי שאינם ברשותו.

איך מעשר פרי שאינו ברשותו?

כתוב במסכת דמאי פרק ז' משנה א': "עם הארץ שהזמין חברו לאכול אצלו והוא אינו מאמינו אם עשר או לא. אומר האורח בערב שבת במקום בו הוא נמצא: מה שיתן לי בעל הבית לאכול בשבת אני אשאיר בצד אוכל, והאוכל הזה יהיה תרומה ומעשר ותרומת מעשר" וכן יעשה אם חושש שהיין לא מעושר עיין לקמן את הנוסח המדויק.

על כך שואלת הגמרא בירושלמי הרי זה תרומה ואולי יאכלו אחרים? ועונה שם בגמרא שיפרר את האוכל שמפריש למעשר באופן שלא יהיה ראוי לאכילה שילך לאיבוד, לחתיכות קטנות מכזית כדי שלא יאכלו אותו אחרים. כי אם יניחו על השולחן יכול להיות שבעל הבית יאכל את שיירי האוכל שלו או יתנם לאחרים לאכול והם תרו"ם. ובשתייה אין לחוש שיאכל את שיירי האורח - "מלאכת שלמה" עדני

ושואל הירושלמי איך מותר לפרר האוכל הרי זה כעין גזל. הרי האוכל ניתן לו לאכילה ולא למעשר? ומתוך הירושלמי שבעל הבית הזמינו שיהא לו קורת רוח, והמעשר זה חלק מקורת הרוח של המזומן.

ובירושלמי שם מובא שפעם נתארחו רבי ורבי יוסי בי רבי יהודה אצל עם הארץ והלשינו בעלי לשון הרע לעם הארץ שהרבנים לא סומכין עליו וחושדים שהוא לא מעשר, ובעה"ב היה כל הזמן רואה את מעשיהם והם לעשות באופן שלא ירגיש. והירושלמי שם שואל הרי אמרנו שבעל הבית רוצה לעשות נחת רוח לאורחים, ומתוך שם הירושלמי ברור שנוח לו שרבנים יהיו אורחיו אבל השגיח עליהם כי אמרו לו בעלי לשון הרע שחושדין בו, עיי"ש.

קמ"ב כתוב לא התירו תינור או ככר רק למת בלבד וכן נפסק בשו"ע סי' שיי"א סעי' ה'. ואומר הרא"ש במסכת ביצה פרק שני שכל זה התירו במת בלבד משום כבודו ועיין לעיל בדברי הרא"ש במילואם. ולפיכך לא יניח פת אחרי ששם בצלחת מוקצה. אמנם בדברי הרמב"ן והר"ן משמע שמותר לכתחילה לשים לחם על צלחת שיש בה עצמות וקליפות. כי כל האיסור הוא אם האדם מטלטל איסור מוקצה כמו מת. אבל אם מטלטל היתר כמו צלחת, ואיסור מונח עליו מותר, וגם הרא"ש בתשובה מתיר לשים לחם במקום שיש עצמות וקליפות. עיין כה"ח שם ס"ק קפ"ה ועיין בס"י ש"ח סעי' ה' ששם מובא מדברי הרא"ש, שמותר להניח פת על כלי שמלאכתו ויש שמסבירים שמאחר וכלי זה מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו קיל יותר משאר מוקצין, עיי"ש.

שכח והניח קליפה על השולחן

ואם אדם בשכחה שם קליפה ביצה על שולחן, מה יעשה? אם יש לו בביתו רצפה ממש ולא שטיח - יפיל את הקליפה על הרצפה ויטאטא אותה במטאטא ומותר כיון שהי טלטול כלאחרי יד ומותר לכתחילה. ואם הניח את הקליפה על מפת נילון שמקפלים וזורקים גם כן מותר כיון שבמפה זו יש בה גם לחם וגם קליפות וזה כמו צלחת שיש בה איסור והיתר שמותר לטלטלה.

ומפת נילון עדיפה על צלחת כי בצלחת יש מחלוקת בדברי הרא"ש האם מותר לשים לחם אחר שהניח העצמות וקליפות, אך במפה מותר לכ"ע להניח עליה לחם אחרי שהניח הקליפות כיון שרגילים להניח האוכל עם הקליפות. ואחר כך יכול לזרוק המפה עם כל מה שעליה.

זריקת האוכל עם הפסולת

כתבנו קודם שמניח אוכל עם הפסולת בצלחת או במפה וזורקם. ואם חס על האוכל יכול להוציא קודם שזורק הפסולת לאשפה. ואין בזה בורר אם משתמש באוכל מיד כיון שמותר לברור אוכל מתוך פסולת לשימוש מיד. ולכן בצלחת עם קליפות ושקד שלם, יכול להוציא את השקד בזמן הזריקה ולאוכלו אם חס עליו. ואם זורק השקד עם הקליפות אין בזה איבוד אוכלין ומותר.

מי נטילת ידים

מי שנטל ידיו בבוקר לתוך הדלי. המים שנטל בהם לא ראויים לשתייה ולא לשום שימוש לא לשטיפת רצפה ולא להשקות לבהמה עיין עו"ח תולדות ג' וכה"ח משם הזוהר בס"י ד' ס"ק ל"א והריהם כמו "עצמות וקליפות" ואסור לטלטלם. ועוד הרי זה "מבטל כלי מהיכנו"?

ולכן טוב לשים בדלי שנטל לתוכו לפני הנטילה קליפה של פרי הראויה לאכילה ואם זה אפשר לטלטל את הכלי שנטל לתוכו או ישפוך בו רביעית מים ובדיעבד אחר הנטילה.

מעשר - אסור לעשר בשבת

כתב הרמב"ם הלכות שבת פכ"ג הלכה ט' "אין מגביהים תרומות ומעשרות בשבת כיון שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן" ובמקום אחר כתב: "המגביה תרומות ומעשרות בשבת דומה למקדיש אותם פירות". ולכן מי שלא הפריש בערב שבת לא יכול להפריש בשבת.

אם שכח לעשר ונזכר בשבת שהאוכל לא מעושר - אין לו תקנה. ואי אפשר לאכול מעט ולהשאיר קצת שיהא מעשר במוצאי שבת, כיון שמדאורייתא "אין ברירה" למרות שתרומה בה"ז לא מדאורייתא ועיין פרמ"ג שו"ע סי' רס"א, ומש"ב שם ס"ק ג'.

אם יעשר בשבת במזיד - אסור לאכול עד מוצאי שבת. ובשוגג מותר מיד. ויש אומרים שבמזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת. ובשוגג אסור בשבת לכל ובמוצאי שבת מותר לכל עיין הרמב"ם שבת פרק כ"ג הלכה ט"ו ומג"א סי' שלי"ט ס"ק ז'.

לא להשאיר בבית אוכל לא מעושר

אדם בביתו יקבע כלל הוא שברגע שנכנס ירק או פרי והוא לא מעושר או ספק מעושר - מיד יעשרנו, כדי שלא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

חוקת - תשנ"ט - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שולחן ערוך".

שאלה:

בנקים שלא מרשים להכנס עם כובע או כיפה על הראש, האם מותר להכנס שם?

פעם היו מכריחים יהודי להוריד הכובע ליד כנסיה כשעובר לידה. אבל שגם היום יתנהגו כך זה פלא. אני מתפלל מה עושים יהודים בחו"ל אם ככה מתנהגים אליהם.

למעשה, אם ילבש מגבעת או כובע אנגלי מן הסתם יתנו לו להכנס. ואם לא יתנו, ילך פחות מארבע אמות או יכסה ראשו בכף ידו. ואין צריך כיסוי בבגד ממש אלא רק לברכה וכד' אבל להליכה מספיק בכיסי בכף ידו.

מספרים על חורבת רבי יהודה החסיד שלא הרשו הערבים לבנות כיפה שלא יהיה גבוה מהמסגד. שאל קיסר אוסטריה, למה לא בנוי? ענו לו הרימה את הכיפה לכבודך. הבין ופעל להשיג רשיון לבנותה.

המוצא כסף בכיסו בשבת

מי שמוצא בכיסו כסף בשבת. עלול לעבור על שני איסורים 1 "לטלטול בשבת במקום שאין עירוב" 2 "מוקצה".

ולכן, אם נמצא ברחוב במקום שאין עירוב - אסור לו לילך עם הכסף יותר מארבע אמות ולכן יהפוך את כיסו ויפול הכסף לכביש. ואם מדובר בסכום כסף נכבד ומכיר נכרי נאמן - יבקש ממנו לשמור את הכסף עד מוצאי שבת.

אם נמצא בבית או במקום שיש עירוב - ילך למקום מוצנע ושמור ויפיל שם הכסף מכיסו. שו"ע ורמ"א בסימן רסו.

סיכום:

א. אין להפריש תרומות ומעשרות בשבת וביו"ט. וכן אין להפריש חלה בין בשבת ובין ביו"ט על מאפה שנאפה לפני כניסת היום, משום שדומה כמי שמקדיש פרות, ומשום מתקן. אולם הלש עסה ביו"ט, מתר להפריש חלה ממנה, אבל לא ישרפנה אלא בחול.

ב. לא היה יכול להפריש תרומות ומעשרות או שחושש לקלקול הפרי אם יחתך ממנו לשם הפרשה מבעוד יום כגון אבטיח, וכן אם היו לו חלות שלמות ולא רצה לחתוך מהן מכיון שהן דרושות לו ללחם משנה שצריך להיות שלם ולא הופרש מהם חלה, או שלא עישרו את החיטה, יכול אדם להתנות על הפרשת "תרומות ומעשרות" או "חלה" בערב שבת ובערב יו"ט, כדי שיהא רשאי להפרישם בשבת או ביו"ט.

ג. טוב לסמן את המקום באבטיח או בחלה שרוצה להפרישו בשבת כתרומה או כחלה.

ד. בשעת התנית התנאי בערב שבת יאמר את נסח ההפרשה דלהלן ויוסיף, שכונתו היא כי העתיד להיות מפרש לשם תרומות ומעשרות או חלה יהא מפרש בשבת או ביו"ט בשעת הפרשתם וחלק מהחולין מעורב בו.

ה. בשעת ההפרשה בשבת או ביו"ט, לא מברך אבל אומר: זה תרומה, זה מעשר, זה תרומה, זה מעשר שני או מעשר עני והכל בלחש. עיין רמב"ם מעשר פ"ט הלכה ט'.

ו. "תרומה גדולה" ו"תרומת מעשר" ו"חלה" שהפריש, אחרי שהניחן מידו אסורות הן בטלטול משום "מקצה", ולכן יניח את הפרות ורק אז יקרא עליהם שם תרומה או של חלה וטוב להפריש חלק יותר גדול מ"אחד ממאה" כדי שאפשר יהיה לטלטל את התרומה אגב החלק של החולין. וכן יעשה גם בענין החלה שיפריש חתיכת לחם שחלקה ל"חלה" וחלקה ל"חולין".

עשרתם? ערבבתם?

בערב שבת שואל כל אדם "עשרתם? ערבבתם? - הדליקו את הנר!" שאלה זו ישאל הבעל את אשתו אם היא מעשרת. וגם האשה יכולה לשאול את הבעל

ושואלים עוד הרי התרו"מ שהופרש הוא "מוקצה" כי היום כולם טמאים ואסור באכילה ומה יעשה עימו? הרי אחרי שמעשר אסור לטלטלו, אם ילך לזרוק את האוכל לפח - יפגע בבעל הבית ויצא שכרו בהפסדו? עיין ברע"ב על המשנה רע"א ויכן ובוז' שם

ומתוך בירושלמי שכשיאמר המפריש שהאוכל שהפריש לא יהיה הכל "תרומה" או "תרומת מעשר" אלא ישאיר קצת חולין מעורב ומימלא זה לא מוקצה בגלל החולין שראויים לאכילה, ויכול לטלטל את המעשר והתרומה אגב החולין עיין שם משנה א, ב, ג, ד, ומלאכת שלמה עדני. ועיין שם לרעק"א שמקשה על הירושלמי ומשאיר בצ"ע הרי כל עוד שהמוקצה ביד מותר לטלטלו כלעיל. עי"ש ועיין לתפארת ישראל שם מה שמתרץ. ואפשר אין אדם יכול לשתות כוס יין ולהשאיר בקצה את התרו"מ ויאחוז אותו כל הזמן או שיקח אותו בידו לשופכו כדי שלא ישלכו בו אחרים ובפרט בפני בעה"ב עם הארץ. ועי"כ מתרץ הירושלמי שמשאיר בו חולין ותרומה וחולין מעורבין ואפשר לטלטל.

למעשה:

בדמאי ובספק - המתארח וחושש שיביאו לו פירות מהשוק או פירות ספק, יכול להפריש על מה שיאכל למחר אפילו שאינם ברשותו ויאמר מה שאני עתיד להפריש למחר וכו'. וביום שבת כשמפריש מאחר ועשה תנאי מע"ש ילחוש "זה תרומה וזה מעשר וכו'" עיין ברמב"ם מעשר פרק ט' הלכה ט'.

בטבל ודאי - המתארח וחושש שיביאו לו פירות טבל ודאי, יקנה ירקות של טבל ודאי מאותו סוג שיאכל אצל בעה"ב ומקומו יפריש על פירות וירקות של בעל הבית שיאכל למחר. וזה מועיל אע"פ שאינו מן המוקף. וכך לא יעשו מחלוקת עם ההורים.

באבטיח - המפריש מערב שבת על אבטיח שברשותו שאינו רוצה לחותכו יאמר שראשו של האבטיח יהיה בצד זה מעשר וכו'. וכשחותך למחר יחתוך מעט יותר כדי שלא יהיה מוקצה.

בהפרשת חלה ביו"ט - יפריש יותר מהראוי כדי שיוכל לטלטלו או כשמפריש חלה ישאיר את זה בידו ויקח אותו לשמורו עד מוצאי יו"ט עיין כ"ח ס"י תקי"ו ס"ק מ"ג.

נוסח התנאי שיש לאמרו בערב שבת כשהפרי בידו:

א. אחד ממאה שאני עתיד להפריש מחר ישאר טבל. ב. המעט יותר מאחד ממאה מתחת לסימון יהא תרומה גדולה על הכל. ג. אחד ממאה זה ועוד תשעה חלקים כמותו בצפון הפירות הם מעשר ראשון. ד. אותו אחד ממאה יהא אחר כך תרומת מעשר. ה. בפירות של השנים א. ב. ד. ה. של השמיטה, יאמר: עשרה חלקים בצד דרום של הפירות הם מעשר שני. הם וחמשיהם מחללים על פרוטה שבמטבע שיחדתי לזה. ו. בפירות של השנים ג. ו. של השמיטה, יאמר: עשרה חלקים בצד דרום של הפירות הם מעשר עני. ז. אם מסופק מתי גדלו או חנטו הפירות, יאמר כאמור בסעיפים א - ה ויוסיף אחר כך: אם צריך מעשר עני, הרי מעשר עני בדרום הפירות.

נוסח התנאי שיש לאמרו בערב שבת כשהפרי לא בידו:

א. אחד ממאה שאני עתיד להפריש מחר ישאר טבל. ב. המעט יותר מאחד ממאה שאני עתיד להפריש מחר בצפון הפירות יהא תרומה גדולה על הכל. ג. אותו אחד ממאה ועוד תשעה חלקים כמותו הרחוקים ממנו מעט לצידו יהיו מעשר ראשון. ד. אותו אחד ממאה יהא אחר כך תרומת מעשר. ה. בפירות של השנים א. ב. ד. ה. של השמיטה, יאמר: עשרה חלקים בצד דרום של הפירות יהיו מעשר שני. הם וחמשיהם יהיו מחללים על פרוטה שבמטבע שיחדתי לזה. ו. בפירות של השנים ג. ו. של השמיטה, יאמר: עשרה חלקים בצד דרום של הפירות יהיו מעשר עני. ז. אם מסופק מתי גדלו או חנטו הפירות, יאמר כאמור בסעיפים א - ה ויוסיף אחר כך: אם צריך מעשר עני, הרי מעשר עני יהיה בדרום הפירות.

נוסח התנאי בקיצור

אם קשה לומר נוסח זה מכל סיבה שהיא יאמר: "מה שאני עתיד להפריש מחר יהיה תרומה גדולה ומעשר ראשון יהיה בצד ימין וחלק המאית שאפריש יהיה תרומת מעשר ומעשרות שני או עני בשמאלם ומעשר שני פדוי כדני". בשעת דחק יכול לומר: "כל מה שאפריש למחר יהיה תרומות ומעשרות ופדיון כדני כפי הנוסח שברשותי" או "כפי הנוסח הכתוב בקיצור

קול צופיך

מִרְן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הַרְבֵּ מַרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

חֻקָּת - תַּשְׁנִ"ט - מֵאֵת מִרְן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מַרְדְּכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אם זו האחריות שלו בבית. וצריך להקפיד על כך במיוחד בבית שקונים מן השוק וממקשאות אבטיחים למינהם שבדרך כלל אינם מעשרים. ואם לא יפריש מעשרות לפני השבת - אין לו שום תקנה בשבת לאכול מפירות או ירקות אלו, ואפילו שהם דמאי ונמנע מעונג שבת.

עד כמה להעדיף קניה מיהודי על גוי כמה בערך כסף וכמה באיכות. ועוד האם מותר לתת מתנה למוסד של גוי המטפל ברכבי. האם יש בזה לא תחנם.

עכו כתוב חציה וחציה וגם היום חצי יהודים וחצי נכרים. והשאלה למעשה. או קנו מיד עמיתך אומרים חז"ל קנה מיהודי. וצריך פועל עדיף יהודי על פיליפיני. ואם אין קח פועל מעולם אחר. אך לכתחילה יהודי. נבילה או טריפה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי. ומה חילקה בין נתינה ומכירה. כי לגוי אסור "מתנה". ומשאלתך אני מבין שאין מוסד של יהודים או שנתקלת ויש לפניך מוסד גוי. אם זה שוחד שיטפל יותר טוב או שעשה הנחה וזו מתנה לא על ריק. ואם קבלת תמורה עכשו או אחר כך - מותר.

אך אסור לתת לו מתנה ולומר לו זה כסף ואחר כך יתברר לו שאינו כסף אסור לשקר לו כי יהיה בזה חילול ה'. ופעם נכרי מכר לחכם יהודי חמור והיה בו כסף והחזיר לנכרי וברך את ה' אלוקי ישראל.

ואם מזמין נכרים יקח רק יין מבושל. ובסעודה שגוי עושה לסעודת בנו אסור לאכול כל אוכל אפילו כשר למהדרין מן המהדרין. ויהי רצון שתהיה כולה יהודית בשלמותה.

***רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!**

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

